

1. ÜNİTE

BİLGİ VE İNANÇ

Ünitemize Hazırlanalım

1. Akıl, rüya, ilham ve ilim kavramlarının anlamlarını sözlükten araştırarak defterinize yazınız.
2. “Bilgi ahlakı” sözü size neyi çağırıyor? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
3. Bir konuda bilgi edinmek için hangi yollar izlenir? Fikirlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
4. İmanın şartları nelerdir? Defterinize yazınız.
5. İsrâ suresi 36. ve Mülk suresi 23. ayetlerin mealini Kur’an-ı Kerim’den bularak defterinize yazınız.

Kavramlar : İslam, inanç, akide, vahiy

1. İslam'da Bilgi Kaynakları

"... Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?.." (Zümer suresi, 9. ayet.) ayetiyle anlatılmak istenen sizce nedir?

İnsan merak eden ve merakını gidermeye çalışan bir varlıktır. Kendisini, çevresini ve kâinatta olup biteni anlamak ister. Bunun için sorular sorar ve cevaplar arar. Ulaştığı cevapların işine yarayıp yaramayacağını tetkik eder.

Varlıklar hakkında düşünen insan kendisi hakkında da düşünür. Bilgiyi ve bilgisinin kaynağını sorgular. Bilginin kaynağını bazen akılda bazen deneyde bazen de sezgide bulur. Çeşitli düşünme yöntemleri geliştirir, bilimsel sonuçlara varır. Kimi zaman ulaştığı gerçeklerden de şüphe eder ve tekrar tekrar sorgulamaya devam eder.

Felsefe dünyasında bilgi, insanın varlıkları tanıma, anlama ve bilme çabası sonucunda ortaya çıkan netice şeklinde tanımlanmıştır. Yani bilgi, bilenle bilinen arasında kurulan ilişkidir. Felsefecilere göre bilgi; düşünme, algılama, anlama ve açıklama süreçleriyle oluşur. Bilgi türleri ise gündelik, dinsel, teknik, sanatsal, bilimsel ve felsefî bilgi olmak üzere çeşitli kategorilere ayrılır.

Felsefe, kendisinin üç temel alanı olan varlık, bilgi ve değer konularına akılcı ve şüpheci bir bakış açısıyla yaklaşır. Bilginin kaynağı hakkında filozofların yaklaşımları birbirinden farklıdır. Doğru ve genel geçer bilgiye ulaşılabileceğini düşünen filozoflar yanında bunun mümkün olmadığını savunan filozoflar da vardır. Bu farklılıkla birlikte, felsefe alanında bilginin kaynağı genel olarak; akıl, duyular, deney, gözlem ve sezgidir.

Bilim dünyasına göre bilgi, sebep sonuç ilişkisi içerisinde objektif, ölçülebilir, gözlemlenebilir ve mantıksal olmalıdır. Bilgi gözlem ve deney yoluyla, teorilerin doğruluğunun ispatlanması sonucunda ortaya çıkar. Bilgi konusunda, felsefenin bütüncül bakış açısının aksine bilimin parçalı bir yaklaşımı vardır. Bilgi çeşitli alt birimlere bölünerek incelenir. Bilgi; matematik, fizik, astronomi ve psikoloji gibi çeşitli bilim dalları altında ele alınır.

Son yüzyıllarda gelişen pozitivist bilim anlayışına göre bilinen tek gerçeklik bilimin söylediği veya görebildiğidir. Evrende her şey, sebep sonuç ilişkisi içerisinde bilinebilir. Bilim, eninde sonunda her şeyi çözecek, evrende bilinmeyen hiçbir şey kalmayacaktır. Bu bakış açısı bazı bilim adamlarını din ve metafizik gibi alanları dışlayacak kadar ileri götürmüştür. Oysa bilim her ne kadar görünen âlemde insanlığa katkılar sunsa da dinin ve vahyin bireysel ve toplumsal işlevlerini hiçbir zaman yerine getiremez.

İnsanı diğer varlıklardan ayıran düşünme ve öğrenme özellikleridir.

BİLGİ KUTUSU

el-Alîm: "Gerek duyular âlemine gerekse duyularla kavranılamayan âleme ait her şeyi bütün ayrıntılarıyla bilen." anlamında Allah'ın (c.c.) isimlerinden biri.

İslam'a Göre Bilgi

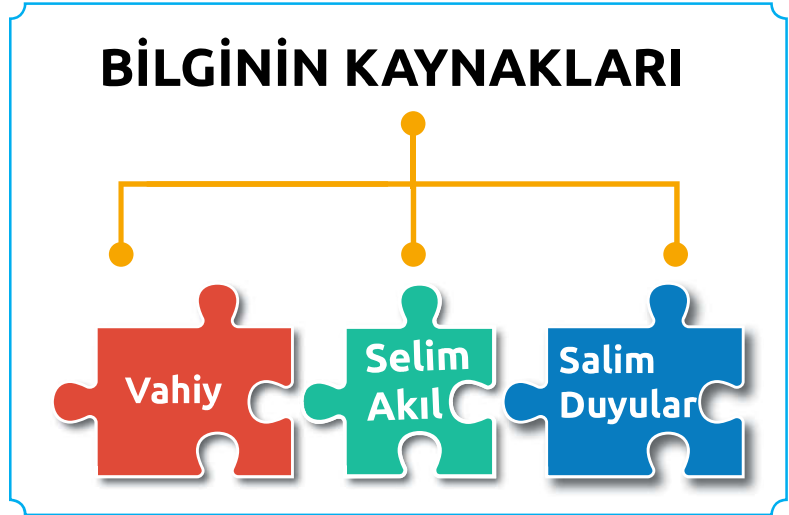
İslam'a göre insan bilme ve öğrenme özellikleriyle var olmuştur. İnsanı diğer varlıklardan ayıran okuma, düşünme, anlama, yazma, uygulama ve paylaşma gibi özellikleridir. Kur'an-ı Kerim'de **"Allah, Âdem'e bütün varlıkların isimlerini öğretti. Sonra onları meleklerle göstererek 'Eğer doğru söyleyenler iseniz haydi bana bunların isimlerini bildirin.'** dedi. Melekler, **'Seni bütün eksikliklerden uzak tutarız. Senin bize öğrettiklerinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur. Şüphesiz her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin.'** dediler."¹ buyrulur. Aynı zamanda bilginin kaynağının, insana bilmediklerini öğreten ve her şeyi bilen (el-Alîm) Yüce Allah olduğu da ifade edilmektedir.²

Bilgi, İslam âlimleri tarafından ilim ve marifet kavramlarıyla ifade edilmiştir. İlim, bir şey olduğu gibi ve gerçeğe uygun şekilde bilmektir. Marifet ise bir şey hakkında düşünerek derin bilgi ve anlayışa ulaşmaktır.³

İslam, bilgi edinmeye önem verir. Yüce Allah, Alak suresinde **"Yaratan rabbinin adıyla oku! O, insanı alaktan (döllenmiş hücre) yaratmıştır. Oku! Kalemle (yazmayı) öğreten, (böylece) insana bilmediğini bildiren rabbin sonsuz kerem sahibidir."**⁴ buyurur. Hz. Peygamber de **"İlim öğrenmek her Müslümana farzdır."**⁵ hadisiyle bu konuya dikkat çeker.

Bilgi edinmenin farklı yolları vardır. Bunlar selim akıl, doğru haber ve salim duyu organlarıdır.

Çevreyi algılamanın ve ilk bilgileri edinmenin yolu duyularla mümkündür. İnsan, herhangi bir eksiklik ve kusuru bulunmayan duyularla elde ettiği verileri aklıyla işleyip değerlendirerek bilgi üretir. Akıl ürettiği bilgiyi kullanarak yeni ve anlamlı sonuçlar çıkarır. İnsan akıl vasıtasıyla elde edemeyeceği ve duyuların ötesindeki bilgilere ancak doğru haber yoluyla ulaşır. Günlük hayatı sadece duyular ve akıl yürüterek devam ettirmek imkânsızdır. İnsan hayatın her alanında çeşitli bilgilere ihtiyaç duyar. Konuşulan dil, faydalı veya zararlı besinler, tedavi yöntemleri, uzak coğrafya ve toplumlar, hatta isimlerin bilgisi bile ancak haber yoluyla öğrenilir. Çeşitli meslek, sanat ve kültürlerin nesillere aktarılması böylece mümkün olur. Dinin de insana ulaşması peygamberlerin verdiği haberler (vahiy) vasıtasıyla gerçekleşir.

1 Bakara suresi, 31-32. ayetler.

2 bk. Alak suresi, 4-5. ayetler.

3 MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 223.

4 Alak suresi, 1-5. ayetler.

5 İbn Mâce, Mukaddime, 17.

Selim Akıl

Akıl, insanları diğer canlılardan ayıran, sorumlu kılan düşünme ve anlama melekesidir. Akıl sebep sonuç ilişkisi içerisinde mevcut verilerden hareketle muhakeme eder. İnsan akıllı ile bilir, bilgiyi kavrar, uygular, analiz eder, yeni bilgiler üretir ve değerlendirmeler yapar. Bu süreçlerin sonunda irade devreye girer. İradesiyle iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ayırır, ne yapacağına karar verir ve uygular. Davranışlarından da sorumlu olur.

Yüce Allah "...Ey akıl sahipleri!..."⁶, "...düşünmüyor musunuz?"⁷, "...aklınızı kullanmıyor musunuz?"⁸, "Bu Kur'an, ayetlerini düşünsünler ve akıl sahipleri öğüt alsınlar diye sana indirdiğimiz mübarek bir kitaptır."⁹ gibi ayetlerde aklın ve düşünmenin değerini açıklar.

Dinî sorumluluğun ön şartı akıl ve irade sahibi olmaktır. İnsanın Allah (c.c.)^{*} katında sorumluluğu akıllı ve iradeli oluşuna bağlanmıştır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de insanın yüklendiği bu sorumluluk şu şekilde ifade edilmiştir: **"Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yükledi..."**¹⁰ Bu konuda Hz. Muhammed (s.a.v.)^{**} "Üç kişiden sorumluluk kaldırılmıştır: Şifa buluncaya kadar akıl hastasından, bülûğ çağına erinceye kadar çocuktan ve uyanıncaya kadar uyuyandan"¹¹ buyurarak akıl sorumluluk ilişkisini açıklamıştır. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de **"...ancak bilenlerin akledebileceğini..."**¹² belirten ayetle, bilgiyi ve aklını doğru kullanmayan insanları **"...Onlar sağdırlar,**

6 Bakara suresi, 197. ayet; Mâide suresi, 100. ayet.

7 Yûnus suresi, 16. ayet; Sâffât suresi, 138. ayet.

8 Enbiyâ suresi, 10. Ayet.

9 Sâd suresi, 29. ayet.

* Celle celâluhû: O'nun şanı ne yücedir.

10 Ahzâb suresi, 72. ayet.

** Sallâhu Aleyhi ve Sellem: Allah (c.c.) ona salât ve selam eylesin.

11 Buhârî, Hudûd, 22; Talâk, 11; Ebû Dâvûd, Hudûd, 17; Tirmizî, Hudûd, 1.

12 Ankebût suresi, 43. ayet.

NOT EDELİM

"Göklere ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde selim akıl sahipleri için elbette ibretler vardır."

(Â-i İmrân suresi, 190. ayet.)

KONUŞALIM

Hz. Peygamber Muaz b. Cebel'i (r.a.)^{***} Yemen'e vali olarak gönderirken ona "Sana bir dava geldiğinde nasıl hüküm vereceksin?" diye sorar.

Muaz "Allah'ın kitabına göre hüküm vereceğim." diye cevap verir. Hz. Peygamber; "Eğer o konu hakkında Allah'ın kitabında bir bilgi bulamazsan ne yapacaksın?" diye sorduğunda;

Muaz da "Resulullah'ın sünneti ile karar vereceğim" der. Hz. Peygamber bu sefer; "Resulullah'ın sünnetinde de yoksa ne yapacaksın?" dediğinde,

Muaz "O zaman kendi görüşümle bir karara varacak ve ona göre hüküm vereceğim." diye görüşünü bildirir.

Bunun üzerine Hz. Peygamber, elini Muaz'ın göğsüne koyup "Elçisini muvafak kılan Allah'a hamdolsun." buyurarak memnuniyetini dile getirir.

(Tirmizî, Ahkâm, 3.)

Yukarıdaki hadise göre herhangi bir meselenin çözümünde İslam dininin temel başvuru kaynaklarını tespit ederek arkadaşlarınızla konuşunuz.

*** Radiyallâhu anh: Allah (c.c.) ondan razı olsun.

dilsizdirler, kördürler. Bundan dolayı anlamazlar.”¹³ şeklinde nitelendiren ayet aklın bilgi edinmedeki rolüne işaret eder.

Aklın bu kadar önemli olmakla birlikte aklın bütünüyle kavrayamadığı, haberdar olamadığı ve yanılabilir durumlar da söz konusu olabilir. Akıl; vehim, hayal veya nefisî istekler gibi yanıltıcı etkilere açıktır. Akıl sahibi olsa bile insanın, nefisine uyması onu hataya sürükleyebilir. Doğru zannettiği, araştırmadan kabul ettiği bazı ön kabuller insanı yanıltabilir. Yüce Allah **“Onların çoğu zandan başka bir şeye uymaz. Şüphesiz zan, haktan (ilimden) hiçbir şeyin yerini tutmaz. Allah onların yapmakta olduklarını pek iyi bilendir.”¹⁴** buyurarak bu gerçeğe işaret eder. Akıllı ve düşünceli yanıltılabilecek diğer bir etken de taklittir. Özellikle toplumsal meselelerde insanlar kalabalıkların kabulleriyle hareket ederler. Sorgulamadan ve delil aramadan topluma uymak hatalara sebep olur. Kur’an-ı Kerim’de **“Onlar ancak sizin ve atalarınızın (ilah edindiğiniz şeylere) taktığınız isimlerdir. Allah, onlar hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Onlar (putperestler) yalnız zanna ve nefislerin arzusuna tâbi oluyorlar. Andolsun ki, kendilerine, Rableri katından yol gösterici gelmiştir.”¹⁵** buyuran Allah Teâlâ, putperestlerin hem atalarının kabulleriyle delilsiz konuştuklarını hem de zan ve arzularıyla hareket ettiklerini bildirmektedir.

İslam dininde aklın kendinden beklenen işlevleri görebilmesi için aklı selim olması gerekir. Selim akıl, insanın doğru karar vermesini sağlayan, herhangi bir olumsuzluktan veya ortamın kötülüğünden etkilenmeyen, yaratılışındaki temizliğini ve safiyetini koruyan akıldır.¹⁶ İnsanın hayır ile şerri ayırabilmesi ve hayrı tercih etmesi selim akılla olur. Bu kavramın Kur’an-ı Kerim’de ve hadislerde geçen fitrat kavramı ile ilişkisi vardır. Hz. Peygamber’in *“Her çocuk fitrat üzere doğar...”¹⁷* hadisi insanın temiz (selim) bir karakterde yaratıldığına işaret eder. İslam âlimleri de fitratı, insanların doğuştan hakikati ayırt etme ve İslam’ı kabul etme kabiliyeti şeklinde yorumlamışlardır.

Aklın önceliği tabiattaki yaratılışa bakarak Allah’ın (c.c.) ayetlerini anlamaya çalışmaktır.

13 Bakara suresi, 171. ayet.

14 Yûnus suresi, 36. ayet.

15 Necm suresi, 23. ayet.

16 bk. MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 12.

17 Müslim, Kader, 22.

Akıl, yaratılışı, ölüm ötesini, dinin **inanç** ve ibadet esaslarını tek başına kavrayamaz. İnsanın gayb âlemine ilişkin konularda bilgisi çok azdır. Aklın öncelikli görevi, evrende ve Kur'an'da Allah'ın (c.c.) ayetlerini anlamaya çalışarak O'na kullukta insana rehberlik etmesidir. Bu da aklın selim olmasıyla mümkündür.

Sadık Haber

İslam'a göre bilgi edinme yollarından biri de sadık haberdir. Sadık haber, vahyi ve peygamberlerden gelen haberlerin tamamını kapsar. **Vahiy**; Allah'ın (c.c.) melek aracılığıyla peygamberlere, onların da insanlara bildirdiği, hayatın hangi ilkelere göre yaşanacağını ve nelere uyup nelerden sakınılacağını bildiren ilahî bilgiler ve bu bilgilerin gönderiliş tarzıdır.¹⁸

Dinin ilkeleri tamamıyla haber türü bilgilere dayanır. Bu haberler, güvenilir bir melek ve peygamber tarafından getirildiği için doğru ve kesindir. Sadık haberler, mütevatir haber ve peygamberlerden gelen haber olmak üzere iki kısımdır.

Mütevâtir Haber

Yalan üzere birleşmeleri aklen mümkün olmayan toplulukların aktara geldiği haberlere mütevatir haber denir. Bu haberler nesilden nesile kesintisiz nakledilen haberlerdir. Bir haberin mütevatir olmasının üç şartı vardır: 1. Her dönemde yalan söylemek üzere bir araya gelmesi imkânsız çok sayıda insan tarafından nakledilmesi. 2. Nakledenlerin sayısında azalmanın olmaması. 3. Olayı veya haberi nakledenlerin görmüş veya duymuş olması.¹⁹ İslam dininde bu şartlara sahip olan haberler, salim duyuların sağladığı bilgi gibi kesinlik taşır. Örneğin Allah'tan (c.c.) gelen vahiy yani Kur'an-ı Kerim, mütevatir şekilde bizlere ulaşmıştır.

Vahiy bizlere mütevatir bir şekilde ulaşmıştır.

Peygamberden Gelen Haber

Peygambere Cebrail (a.s.) vasıtasıyla Allah'tan (c.c.) gelen bilgilerdir. Yüce Allah, Hz. Âdem'den (a.s.)* Hz. Muhammed'e (s.a.v.) kadar insanlara rehberlik yapan peygamberler göndermiş ve onları vahiyle desteklemiştir. Son peygamber Hz. Muhammed'den (s.a.v.) bize ulaşan haberler hem Kur'an-ı Kerim'i hem de sünneti içerir. Hz. Peygamber kendisine gelen vahyi insanlara tebliğ etmiş ve sünnetiyle örnek olmuştur. Sünnet de bu bakımdan Müslümanlar için bilgi kaynağıdır.

"Sahih-i Buhârî", sahih hadisleri derleyen eserlerdendir.

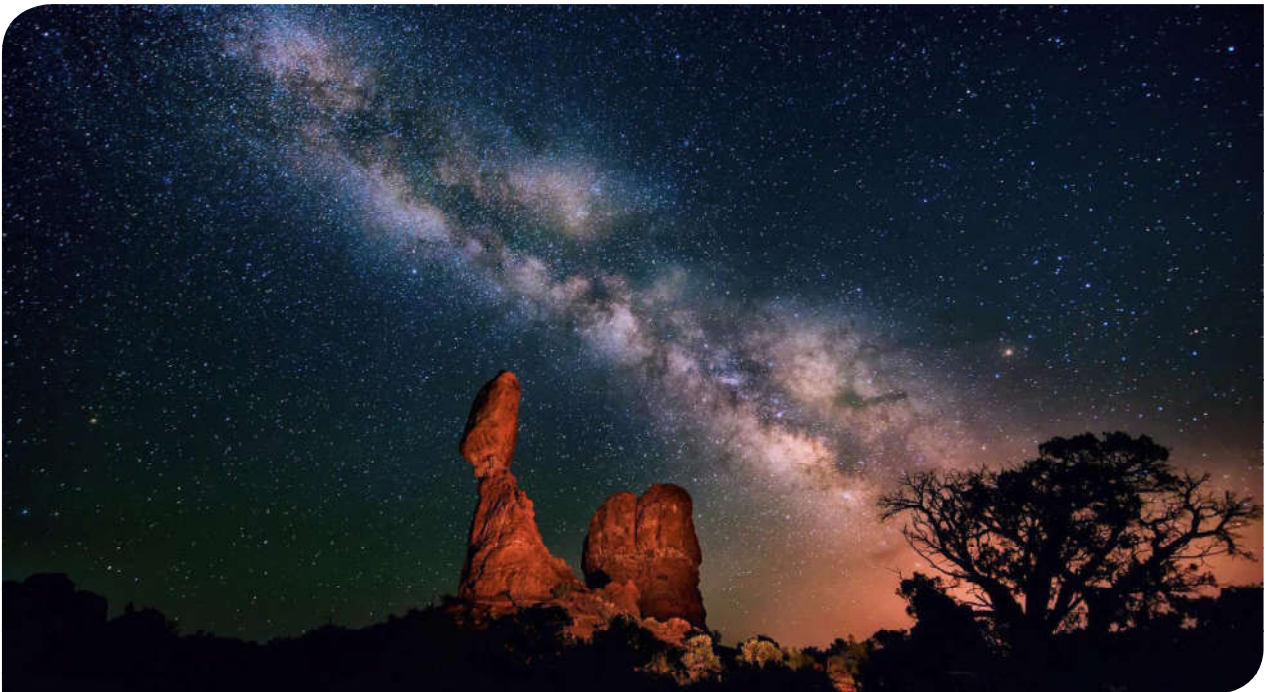
18 bk. MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 376.

19 MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 269; bk. H. Yunus Apaydın, "Mütevâtir", TDV İslam Ansiklopedisi, C 32, s. 209.

* Aleyhisselam: Allah'ın (c.c.) selamı onun üzerine olsun.

Vahiy insanın akıl ve duyularla bilemeyeceği alanlarda bizi bilgilendirir. İnanç esasları, ibadetler, ahlak ilkeleri ve sosyal ilişkiler yanında yaratılış ve ahiret hayatı hakkında da bilgiler verir. Evrenin yaratılışı ve varlıklar hakkında açıklamalar yapar. Yüce Allah bir ayette **“Rabbimiz, gökleri ve yeri altı günde (altı evrede) yaratan ve sonra arşa hükmeden, geceyi, kendisini durmadan takip eden gündüze katan; güneşi, ayı, yıldızları, hepsini buyruğuna baş eğdirerek var eden Allah’tır...”**²⁰ buyurarak evrenin yaratılışı ve işleyişi hakkında bilgiler verir. İnanç esasları, ibadetler, ahlak ve sosyal ilişkiler hakkında **“iyilik, yüzlerinizi doğu ve batı taraflarına çevirmeniz(den ibaret) değildir. Asıl iyilik, Allah’a, ahiret gününe, meleklerle, kitap ve peygamberlere iman edenlerin; mala olan sevgilerine rağmen, onu yakınlarına, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa, (ihtiyacından dolayı) isteyene ve (özgürlükleri için) kölelere verenlerin; namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren, antlaşma yaptıklarında sözlerini yerine getirenlerin ve zor da, hastalıkta ve savaşın kızıştığı zamanlarda (direnip) sabredenlerin tutum ve davranışlarıdır...”**²¹ buyrulur. Ahiret hayatı, cennet ve cehennem hakkında da tasvirler yapılır: **“Fakat Rabbiniz karşı gelmekten sakınanlar için (cennette) üst üste yapılmış ve altlarından ırmaklar akan köşkler vardır...”**²² **“Cehennemin yedi kapısı vardır. Onlardan her kapı için birer gurup ayrılmıştır.”**²³

Ayrıca vahiy, akıl ve duyularla elde edilen bilgiler hususunda insana rehberlik eder. Allah (c.c.) bir ayette **“Allah, rüzgârları gönderendir. Onlar da bulutları harekete geçirir. Allah, onları dilediği gibi, (bazen) yayar ve (bazen) yoğunlaştırır. Nihayet yağmurun onların arasından çıktığını görürsün...”**²⁴ buyurur.

Gecenin ve gündüzün birbirini takip etmesi düşünenler için bir ibrettir.

20 A'râf suresi, 54. ayet.

21 Bakara suresi, 177. ayet.

22 Zümer suresi, 20. ayet.

23 Hicr suresi, 44. ayet.

24 Rûm suresi, 48. ayet.

Salim Duyu Organları

İslam dinine göre bilgi edinme yollarından biri de herhangi bir etkenle kendisine ait özelliğini kaybetmemiş bulunan işitme, görme, koku alma, tatma ve dokunma duyularıdır. Aklın yanında duyu organları da insana verilen nimetlerdendir. Sağlıklı işleyen beş duyu insanın dışarıya açılan pencereleri gibidir. Duyular hem aklın değerlendirileceği konularda hem de haberin insana iletilmesi bakımından bilgiyi elde etme vasıtalarıdır.

Kur'an-ı Kerim'de görmek, işitmek, tatmak gibi duyularla ilgili birçok ifade vardır. **"Allah, sizi analarınızın karnından, siz hiçbir şey bilmez durumda iken çıkardı. Şükredesiniz diye size kulaklar, gözler ve kalpler verdi."**²⁵ ayetinde insanın bilmediklerini duyularıyla öğrenebileceğine işaret edilir. Yine başka bir ayette **"Biz insanı katışık bir nutfeden yaratmışızdır; onu deneriz; bu yüzden, onun işitmesini ve görmesini sağlamışızdır."**²⁶ buyrulur. Duyulara dikkat çekilir.

İnsan gördüğü veya işittiği şey hakkında akıl yürütmeye ihtiyaç duymadan bilir. İnsanın duyularla elde ettiği dolaysız bilgiler akıl yoluyla elde ettiği bilgilerden daha fazla kesinlik taşır. Yüce Allah bir ayette **"Onlara, size vermediğimiz imkânlar vermiş ve kulaklar, gözler ve kalpler bahşetmiştik ama Allah'ın ayetlerini bile bile inkâr ettikleri için kulakları, gözleri ve kalpleri onlara bir fayda sağlamadı ve alaya aldıkları şeyler onları kuşatıp yok ediverdi."**²⁷ buyurur. Başka bir ayette de **"(Sana karşı çıkanlar) hiç yeryüzünde dolaşmadılar mı? Zira dolaşsalar da elbette düşünecek kalpleri ve işitecek kulakları olurdu. Ama gerçek şu ki gözler kör olmaz; lâkin göğüsler içindeki kalpler kör olur."**²⁸ buyrulur. Bu ayetlerde görme ve işitmeyle ulaşılan bilgilerin inkârının mümkün olmadığı ve insanı imana yönlendirmesi gerektiği bildirilir.

Bilginin Kullanımında Dikkat Edilmesi Gerekenler

Allah (c.c.), insandan duyularını kullanarak çevresini ibret ve hayretle incelemesini ve akıl süzgecinden geçirerek imana ulaşmasını ister. İnsan bilgiye bu üç kaynağın birlikte işleyişiyle varır. Bilgi edinme yollarının hepsi birbiriyle irtibatlıdır. Alanları farklı olsa da yerli yerinde ve beraber kullanılarak doğru bilgi, doğru inanç ve doğru davranışa ulaşılır.

YAZALIM

Duyu organlarından bazılarının (mesela göz ve kulak) olmaması durumunda insanın ne tür zorluklarla karşılaşabileceği üzerine düşünerek yaptığınız tespitleri defterinize yazınız.

YORUMLAYALIM

*"Yol odur ki doğru vara
Göz odur ki Hak'kı göre
Er odur alçakta dura
Yüceden bakan göz değil"*

(Mustafa Tatçı, Yunus Emre Divanı, s. 132.)

Yunus Emre'nin yukarıdaki şiirini duyu organlarını doğru kullanma açısından yorumlayınız.

25 Nahl suresi, 78. ayet.

26 İnsân Suresi, 2. ayet.

27 Ahkâf suresi, 26. ayet.

28 Hac suresi, 46. ayet.

İslam düşüncesinde selim akıl, doğru haber ve salim duyular herkes için geçerli olan nesnel bilgi kaynaklarıdır. Bunun yanında herkes için bağlayıcılığı olmayan sezgi, rüya, keşif ve ilham gibi öznel bilgi kaynakları da vardır. Ancak İslami bilgi anlayışında sezgi, rüya, keşif ve ilham genel geçerliliği olmayan kişiye özel bilgi kaynaklarıdır. Rüya, uyku sırasında zihinde beliren görüntülerin bütünü (düş) ifade eder.²⁹ İlham; gönle doğan şey, kalbe gelen mana, akıl yürütme ve düşünmeye dayanmaksızın elde edilen bilgi.³⁰ Keşif ise aklın ötesinde olduğu için gaip olan bazı şeyleri bilme³¹ şeklinde tanımlanmıştır.

Bizi bilgiye ulaştıran kaynakların güvenilir oluşu, elde edilen bilginin değerini ve geçerliliğini belirler. Genellikle rüya, keşif veya ilham yoluyla elde edilen bilginin kesinliği ve hangi hususa işaret ettiği belirsizdir. Kişisel ve subjektif olan bu veriler, genel ve bağlayıcı kaynak olma özelliğine sahip değildir. Rüya, ilham veya sezgi yoluyla hakikati keşfettiğini söyleyen kimse peygamber değilse hatadan korunmuş olamaz. Dolayısıyla kesinlik taşımayan, tahmine dayalı bilgi insanı yanlış düşünceye, yanlış düşünce ise yanlış davranışa götürür.

İslam ilim anlayışında bilgi tespit edilebilir ve başkalarına aktarılabilir olmalıdır. Rüya, keşif ve ilham sağlam duyuların, selim aklın ve vahyin sağladığı bilgi seviyesinde olmadığı halde kesin ve bağlayıcı bilgi gibi görülürse bu, dinî açıdan tehlikeli sonuçlar doğurabilir. Rüya, keşif ve ilham yoluyla elde edilen bilgiler farklı yorumlara ve istismara açık alanlardır.

İnsanlar arasında kutsal değerleri ve inançları kötüye kullananlar daima olmuştur. Günümüzde özellikle seçilmişlik, kutsallık, mehdilik ve mesihlik gibi kavramlarla dinî duygular istismar edilmektedir. Mistik söylemler kullanılarak kişisel menfaatler gizlenmektedir. Kurtarıcı rolündeki bazı şahısları ve söylediklerini meşrulaştırmak amacıyla gizli ve gizemli yapılar oluşturulmaktadır. Bu tarz oluşumlardan korunmanın yolu, doğru bilgiye doğru vasıtalarla ulaşmaktır.

NOT EDELİM

“ ... Rüya üç çeşittir: (Birincisi) Allah'tan bir müjde olan salih rüyadır. (ikincisi) şeytandan kaynaklanan üzücü rüyadır. (Üçüncüsü ise) kişinin yaşadıklarından bazılarının rüyasına yansımadır...”

(Müslim, Rüya, 6.)

İslami bilgi anlayışında sezgi, rüya, keşif ve ilham genel geçerliliği olmayan, kişiye özel bilgi kaynaklarıdır.

29 İlyas Çelebi, “Rüya”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 35, s. 306.

30 MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 165.

31 Süleyman Uludağ, “Keşf”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 25, s. 315.

İnsan aklının maddi alanda ulaştığı seviye günümüzde çok belirgin hale gelmiştir. İnsan, evreni anlama uğraşı ve merakı ile bilgi çağı denen bir dönemi yaşamaktadır. Teknik alanda yapılan çalışmalar son yüzyılda büyük hız kazanmıştır. Artık uzak kavramı anlam değiştirmiş, sınırlar belirsizleşmiştir.

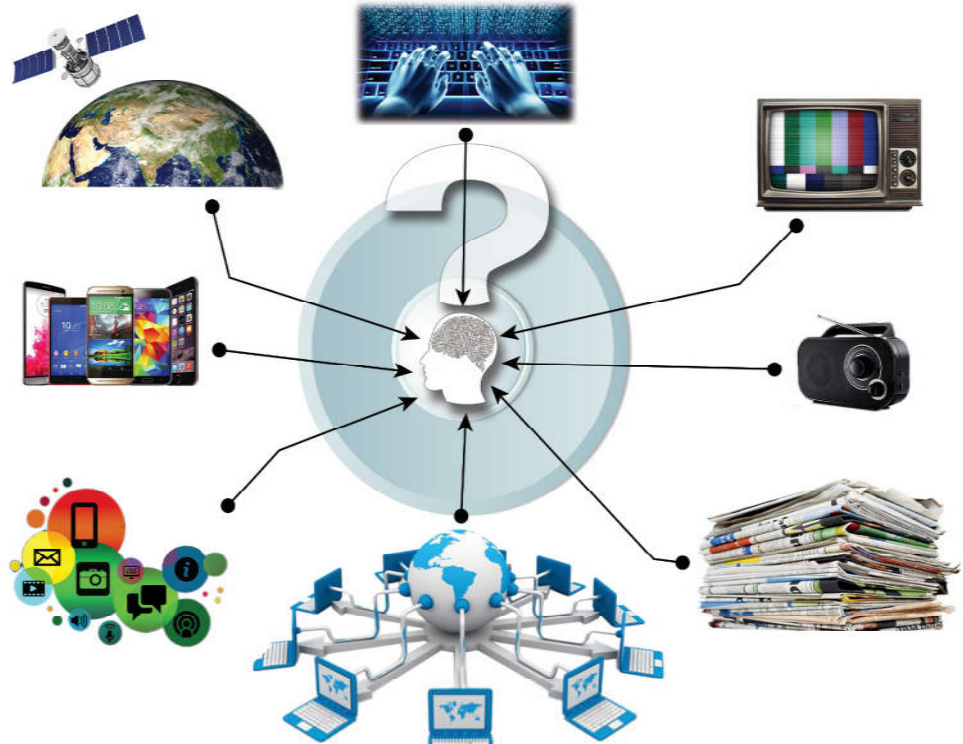
Tıp alanındaki ilerlemeler çeşitli hastalıkların tedavisinde çareler üretirken, elektriğin keşfi, uzay çalışmaları, arkeolojik kazılar ve genetik araştırmalar insana ufuk açmıştır. Ses ve görüntünün kaydedilebilmesi yeni iletişim şekilleri geliştirmiş, fotoğraf makinası, radyo, telefon, bilgisayar ve internet hayatımızın vazgeçilmezleri arasına girmiştir. Bilgi ile gelişen teknoloji, iletişim ve bilişim kanallarının çeşitlenmesini sağlamış, sunduğu imkânlar geniş kitlelere yayılmıştır. Teknolojik ürünler, çok ucuzlaması sebebiyle herkesin edinebildiği sıradan aletlere dönüşmüştür. Günümüzde bilgiye erişim kolaylaşmasına rağmen faydasız bilgiler de artmıştır. Bu sebeple doğru, güvenilir ve faydalı bilgiye ulaşmak her zamankinden daha önemli hale gelmiştir.

Gelişen teknoloji bilgiye ve bilginin kaynaklarına yeni açılımlar sağlamıştır. Veri depolama, dijital kayıtlar, ses ve görüntü aktarımı artık geçmişe göre çok kolay ve hızlı yapılabilmektedir. Bu kayıtların özellikle hukuk ve din alanında kaynak olup

olamayacağı güncel tartışma konuları arasındadır. Hukuka uygun yollarla ve dinin temel esaslarına aykırı olmamak kaydıyla dijital veriler de akıl ve duyulara destek sağlayan yardımcı kaynaklardır. Ancak bu kaynakların kullanımında hak ihlali, mahremiyet gibi hususlara dikkat edilmelidir.

TARTIŞALIM

*Sizce akıl ve vahiyden daha çok rüya, keşif ve ilhamın rağbet gördüğü bir toplumda doğru bilgiye ulaşmak mümkün müdür?
Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla tartışınız.*

Günümüzde iletişim ve bilişim kanallarının artmasıyla bilgiye ulaşmak çok kolay hale gelmiştir. Ancak bilgi çokluğu sebebiyle doğru, güvenilir ve faydalı bilgiye ulaşmak çaba gerektirmektedir.

İslam'a göre bilginin kullanımı kul hakkı temelinde değerlendirilir. Bilginin dijital kullanımında da hiç kimsenin zarar görmeyeceği tam aksine herkesin faydalanacağı hakkaniyet ölçülerine riayet edilmelidir. Bütün insanların mahremiyeti dokunulmazdır. Yüce Allah **"Ey iman edenler! Zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın..."**³² buyurarak mahremiyetin korunmasını emreder. Hz. Peygamber de **"... Müslümanlara eziyet etmeyin ve onların gizli tarafını araştırmayın..."**³³ buyurarak insanların mahremiyetlerini ve kusurlarını araştırmayı yasaklamıştır.

Bilgiyi Sevme

İnsan, akıl nimeti ve öğrenme yeteneğiyle donatılmış bir varlıktır. Hz. Âdem (a.s.) yaratıldığında ona varlıkların isimleri öğretilmiştir.³⁴ Allah (c.c.) insana değer vererek onu diğer varlıklardan üstün kılmıştır. Kur'an-ı Kerim'de **"...Biz, gerçekten insanı en güzel bir biçimde yarattık. Sonra onu, aşağıların aşağısına indirdik. Ancak, iman edip salih ameller işleyenler başka. Onlar için devamlı bir mükâfat vardır..."**³⁵ buyrulur.

insanlardan yaratılışlarına uygun güzel işler (salih amel) yapmaları istenmektedir. Güzel işlerin en başında ilim gelir. Çünkü insanı Allah'a (c.c.) yakınlaştıracak ve çevresine yararlı kılacak en güzel faaliyet ilimdir. Hz. Peygamber bir hadisinde: **"Allah her kimin iyiliğini dilerse, dinin inceliklerini anlama konusunda ona kabiliyet verir."**³⁶ buyurur.

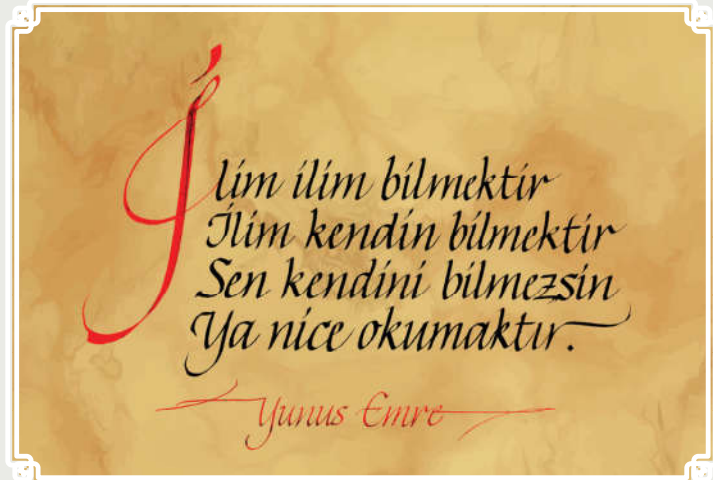
NOT EDELİM

*"Öğreten, öğrenen,
dinleyen ya da ilmi seven ol,
beşincisi olma, helak olursun!"*

(Dârimî, Mukaddime, 26.)

PAYLAŞALIM

Yunus Emre'nin yandaki mısralarına göre bilgiyi değerli kılan nedir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

(Mustafa Tatçı, Yunus Emre Divanı, s. 73.)

32 Hucurât suresi, 12. ayet.

33 Ebû Dâvûd, Edeb, 35; Tirmizî, Birr, 85.

34 bk. Bakara suresi, 31. ayet.

35 Tîn suresi, 4-5-6. ayetler.

36 Tirmizî, İlim, 1.

Bilgi emek ve sabır ister. Hz. Peygamber “Kim ilim için yola çıkarsa Allah ona cennete giden yolu kolaylaştırır. Melekler, hoşnutluklarından dolayı ilim talebesine kanatlarını serer. Sudaki balıklara varıncaya kadar yer ve gök ehli âlim kişinin bağışlanması için Allah’a yakarır...”³⁷ buyurarak ilmin değerini belirtmiştir.

Doğru Bilgiye Ulaşma

Doğru bilgi; içinde şüphe barındırmayan, gerçeğe tam olarak uyan ve kesin güven duyulan bilgidir. Doğru kararlar alabilmek ve doğru davranışlar sergileyebilmek için doğru ve güvenilir bilgilere ihtiyaç vardır.

İslam, hayatın her anında doğru bilginin yol gösterici olmasını ister. Yüce Allah bir ayette “**Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığın şeyin peşine düşme. Çünkü kulak, göz ve kalp bunların hepsi ondan sorumludur.**”³⁸ buyurarak doğru bilgiye ulaşma konusunda insanlara yol gösterir.

Kur’an’ın bilgi konusundaki bu ilkesi İslam dininde ve kültürümüzde çok önemli bir yer tutar. Toplumumuz, doğru bilgiye ulaşmada rehberliğe, hoca talebe, usta çırak ilişkisine büyük önem verir. Bilgiyi ilk elden ve kaynağından öğrenmek günümüzde de öneminden bir şey kaybetmemiştir.

BİLGİ KUTUSU

İslam’da doğru bilginin (yakîn) aşamaları şunlardır:

1. İlme’l-yakîn: Bir şey hakkında habere dayalı olarak bize ulaşan kesin bilgidir.
2. Ayne’l-yakîn: Bir şey hakkında duyularımızla bizzat elde ettiğimiz kesin bilgidir.
3. Hakka’l-yakîn: Bir şeyi bizzat yaşayarak elde ettiğimiz kesin bilgidir.

(bk. Osman Demir, “Yakîn”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 43, s. 271-273.)

YAZALIM

Doğru bilginin faydalarını ve yanlış bilginin zararlarını aşağıdaki örneğe göre yazınız.

Doğru bilginin faydaları

Doğru bilgi sorunları çözmemize yardımcı olur.

Yanlış bilginin zararları

Yanlış bilgi sorunları içinden çıkılmaz hâle getirir.

---

³⁷ Tirmizî, İlim, 19.

³⁸ İsrâ suresi, 36. ayet.

İslam, bilgi kaynağının güvenilir olmasına da özel önem vermiştir. Bir ayette; **“Ey iman edenler! Eğer bir fâsık size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa kötülük edersiniz de sonra yaptığınıza pişman olursunuz.”**³⁹ buyrulur. Haberlerin doğruluğunun araştırılması istenmektedir. Aksi takdirde yalan ve yanlış bilgiler sebebiyle insanlar arasında sevgi ve saygı kalmaz. Çeşitli adaletsizlikler ortaya çıkar ve toplumun huzuru bozulur.

Faydalı Bilgi ve Bilgi Ahlakı

İnsanın öğrendiklerinin mahiyeti önemlidir. Bilgi hem insanın kendisine hem de başkalarına yararlı olmalıdır. İnsan öncelikle kendisini donanımlı kılacak faydalı bilgiler edinmelidir. Asıl bilgilenme, iradî olarak şahsiyeti geliştirme yönünde olmalıdır. Hz. Peygamber *“Kadın ve erkek her Müslümana ilim öğrenmek farzdır.”*⁴⁰ hadisiyle Müslümanlara gerekli bilgilerin öğrenilmesini şart koşmuştur. Buna en genel anlamda ilmihal bilgisi denir. Ayrıca insan, hayatı için gerekli her türlü bilgiyi edinmelidir. Okul süresi boyunca öğrenilenler, meslekî bilgiler, dil, genel kültür bilgisi bu kapsamda değerlendirilir. Yüce Allah’ın Hz. Muhammed’e (s.a.v.) hitaben **“...Rabbim, benim ilmimi artır! de.”**⁴¹ şeklindeki emri insanın hayatı boyunca öğrenmeye devam etmesi gerektiğini bildirir.

İslam dininde her alanda olduğu gibi ilmin de bir ahlakı vardır. İslam âlimleri ilmin ahlakını onunla amel etmek ve muhafaza ederek başkalarına aktarmak olduğunu belirtmişlerdir. Hz. Peygamber bu konuda *“Ancak iki kişiye gıpta edilir. Bunlar; Allah’ın kendisine mal verdiği ve onu hak yolunda harcayan kimse ile Allah’ın kendisine (ilim ve) hikmet verdiği ve ona göre karar verip, onu başkalarına da öğreten kimsedir.”*⁴² buyurmuştur. Bir diğer hadiste de *“Bir ilim öğreten kimseye, onların sevabında bir eksilme olmaksızın öğrettiği ilimle amel edenlerin kazandıkları sevap kadar sevap verilir.”*⁴³ buyurmuştur.

İnsan öncelikle kendisini donanımlı kılacak faydalı bilgiler edinmelidir.

NOT EDELİM

“Allah’ım! Huşû duymayan kalpten, kabul edilmeyen duadan, doymayan nefisten ve fayda vermeyen ilimden sana sığınırım...”

(Tirmizî, Deavât, 68.)

“Allah’ım, bana öğrettiklerinle beni faydalandır. Bana fayda verecek ilmi bana öğret ve ilmimi artır...”

(Tirmizî, Deavât, 128.)

39 Hucurât suresi, 6. ayet.

40 İbn Mâce, Mukaddime, 17.

41 Tâhâ suresi, 114. ayet.

42 Buhârî, Zekât, 5.

43 İbn Mâce, Sünnet, 20.

Bilgiyi başkalarına aktarırken insanın kendisi de bilginin gereğini yapmalıdır. Bir ayette **“Kitap’ı okuyup durduğunuz halde kendinizi unuttur da başkalarına mı iyilikle emredersiniz? Düşünmez misiniz?”**⁴⁴ buyrulurken bilgi sahiplerine sorumlulukları hatırlatılmaktadır.

Bilgi ahlakı, bilgiyi gizlememeyi gerektirir. İnsanları uyarmak ve bildiğini kim-seden esirgememek ilim sahibinin temel görevlerindedir. Allah (c.c.) bir ayette **“Bunları, din adamları ve bilginler günah söz söylemekten ve haram yemekten sakındırsalardı ya! Yapmakta oldukları şey ne kötüdür!”**⁴⁵ buyurarak bilgi sahiplerini uyarır.

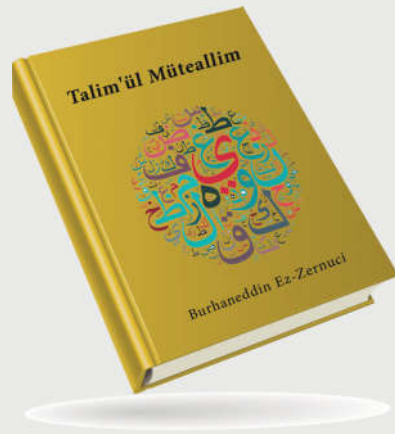
Bilginin kişisel çıkarlara alet edilmesi de bilgi ahlakına ters düşer. Allah Teâlâ bu konuyla ilgili olarak **“Şüphesiz Tevrat’ı biz indirdik. İçinde bir hidayet, bir nur vardır. (Allah’a) teslim olmuş nebilere, onunla Yahudilere hüküm verirlerdi. Kendilerini Rabb’e adanmış kimseler ile âlimler de öylece hükmederlerdi. Çünkü bunlar Allah’ın kitabını korumakla görevlendirilmişlerdi. Onlar Tevrat’ın hak olduğuna da şahit idiler. Şu hâlde, siz de insanlardan korkmayın, benden korkun ve ayetlerimi az bir karşılığa değişmeyin...”**⁴⁶ buyurur. Hz. Peygamber de *“İlmi, âlimlere karşı övünmek, cahillerle münakaşa etmek ve insanların teveccühünü kazanmak için öğrenmeyiniz. Kim böyle yaparsa o kimse ateştedir.”*⁴⁷ diyerek ikazda bulunur.

Bilginin Kullanımı ve Muhafazası

Bilgi ahlakı, kullanımı ve muhafazası en az bilgiyi elde etmek kadar önemlidir. Bilgi, kötü niyetli insanların eline geçtiğinde felakete dönüşebilmektedir. Özellikle son iki yüzyılda insanlık bu sebepten büyük acılar çekmiştir. Savaşların yaşanması, atom bombasının kullanılması, tabii kaynakların hızla yok edilmesi ve çevre felaketleri bilginin kötüye kullanılmasının sonuçlarıdır.

BİLİYOR MUSUNUZ?

İslam dünyasında ilim öğrenmeye, bilgiye ve âlimlere çok önem verilmiştir. Bunun bir yansıması olarak ilim ve bilgi ahlakı konusunda pek çok eser yazılmıştır. Bunlardan birisi de Burhaneddin Ez-Zernûcî'nin yazdığı Talim'ül Müteallim'dir. Bu eserde ilmin mahiyeti, ilme, hocaya ve kitaba saygı, öğrenme ve öğretme metotlarına dair bilgiler bulunmaktadır.

(bk. Mehmet Faruk Bayraktar, “Zernûcî”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 44, s. 294-295.)

44 Bakara suresi, 44. ayet.

45 Mâide suresi, 63. ayet.

46 Mâide suresi, 44. ayet.

47 İbn Mâce, Sünnet, 23.

Bilgi, günümüzde insanlığın faydasına olduğu gibi zararına da kullanılabilir. Bilgiye sahip olmak, ahlakına da sahip olmayı gerektirir. Bilenlerin sorumluluğu daha fazladır. Bilgi sahibi kendine, topluma, çevreye ve Allah'a (c.c.) karşı sorumludur. Bilgiyle insanları hayra çağırmalı ve bütün varlıklara merhamet duymalıdır. Bilgi ve diğer bütün nimetlerin emanet olduğu unutulmamalıdır. Yüce Allah bir ayette **"İnsanların kendi işledikleri (kötülükler) sebebiyle karada ve denizde bozulma ortaya çıkmıştır. Dönmeleri için Allah, yaptıklarının bazı (kötü) sonuçlarını (dünyada) onlara tattıracaktır."**⁴⁸ buyurarak bilginin amacı dışında kullanılmasının kötü sonuçlar doğuracağını bildirir.

YAZALIM

"... Eğer bilmiyorsanız bilenlere sorunuz." (Nahl suresi, 43. ayet) ayetini dikkate alarak NE YAPMALIYIM? sütununa uygun cevapları verilen örneğe göre yazınız.

İSTEKLERİM	NE YAPMALIYIM?
	<i>Bir bilene sormalıyım.</i>
<i>Pasta yemeyi çok seviyorum ve nasıl yapıldığını öğrenmek istiyorum.</i>	<i>Pastacıya sorup tarifini öğrenmeliyim.</i>
<i>Suyun 100 santigrat derecede kaynadığı bilgisini gözlemlemek istiyorum.</i>	
<i>Ölüm sonrası hayatta neler olduğunu çok merak ediyorum?</i>	
<i>Kur'an-ı Kerim'i okuyabilmeyi çok istiyorum.</i>	
<i>Bilim adamı olmak istiyorum.</i>	
<i>Dünyaca tanınan bir sanatçı olmak istiyorum.</i>	
<i>Allah'a (c.c.) daha çok yakınlaşmak istiyorum.</i>	

Binlerce eserin muhafaza edildiği Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

48 Rûm suresi, 41. ayet.

İnsanlar yüzyıllar boyunca ürettikleri bilgileri muhafaza edebilmek için kitaplar yazmışlar ve bunların nesilden nesile aktarılması için kütüphaneler kurmuşlardır. Örneğin on binlerce eseri içinde barındıran Süleymaniye Kütüphanesi hem bilginin muhafazası hem de insanların faydalanması gibi önemli işlevleri yerine getirmektedir.

2. İslam İnancında İmanın Mahiyeti

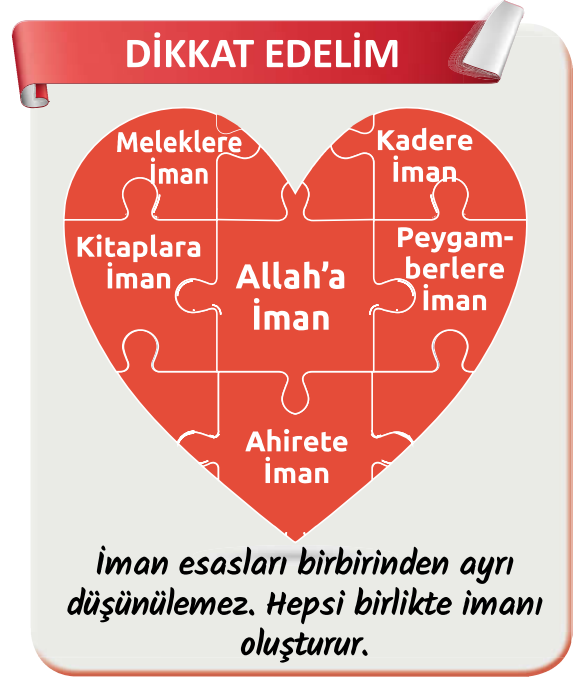
Sizce iman nedir?

İnanç ve iman kavramları birbirlerinin yerine kullanılsa da aralarında fark vardır. **İnanç**, sadece bir dine bağlılık değil bağlanmama şeklinde de ortaya çıkan kabulere denir. Gündelik hayatın yanında felsefi, bilimsel, tarihî, sosyolojik, dinî veya ideolojik inanç sistemleri olabilir. **Akide** (çoğulu akaid) her türlü inancı ifade etse de dinin inanç sistemleri için kullanımı yaygınlık kazanmıştır. Hıristiyan akidesi veya İslam akaidi gibi. Akaid inanılan şeyler, akideler, dinî inançlar, gönülden bağlanılan düğüm atılmışçasına kesinlikle inanılan şeyler, itikatlar demektir. İslam dininin temel inanç esasları ve hükümleri İslam akaidi adıyla ifade edilir. Akaid aynı zamanda Kur'an-ı Kerim ve hadisler çerçevesinde İslam dininin iman esaslarını konu edinen ilmin adıdır.⁴⁹

İslam dininde inanılması farz olan iman esaslarına, dinin temel kural ve hükümlerine İslam akaidi denir. İslam akaidinin temelinde iman vardır. İman kelime olarak güven duygusu içinde tasdik etmek, tereddüt ve şüphe etmeden, gönül huzuruyla bağlanmak anlamına gelir. İmanın zıddı inkârdır. İman eden kimseye mümin, inkâr eden kimseye de kâfir denir. **İslam** ise, Allah (c.c.) tarafından peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed'e (s.a.v) vahiy yolu ile bildirilerek bütün insanlığa gönderilen son dindir. Bu dini kabul eden kimseye Müslüman denir. Bir ayette **"İman karşılığında küfrü satın alanlar Allah'a hiçbir zarar veremezler. Onlar için elem verici bir azap vardır."**⁵⁰ buyrulurken iman ve inkâr kavramları karşıtlık içerisinde kullanılmıştır. Dinî bir terim olarak iman; kişinin Allah'ın (c.c.) varlığını, birliğini, sıfatlarını, peygamberlerini, ahiret gününü ve bunlardan başka iman edilmesi gereken şeyleri kalp ile tasdik edip dil ile söylemesidir.⁵¹

İman Tasdik ve İman İkrar İlişkisi

İmanın esas kalp ile tasdik etmek yani onaylamaktır. Kalbin inanması ve tatmin olması imanın gerçekleşmesi için en temel şarttır. Bir kimsenin mümin ve Müslüman olabilmesi için kelime-i şهادeti kalben tasdik etmesi gerekir. Yani Allah'tan

49 bk. MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 15.

50 Âl-i İmrân suresi, 177. ayet.

51 MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 167.

(c.c.) başka ilah olmadığını ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) O'nun kulu ve resulü olduğunu kalbiyle onaylamalıdır. Kalbiyle tasdik ettiğini diliyle ifade etmesi şart olmakla beraber ilişkilerinde Müslüman muamelesi görebilmesi için gereklidir.

İmanın temel esasının kalbin tasdiki olduğu hususunda Yüce Allah **"Ey Resul! Kalpleri iman etmediği halde ağızlarıyla 'inandık' diyen kimselerden ve Yahudilerden küfür içinde koşuşanlar (in hâli) seni üzmesin..."**⁵² buyurur.

Bir kimse diliyle iman ettiğini söylemesine rağmen kalbiyle söylediğini onaylamazsa iman etmiş olmaz. Kalben onayladığı hâlde, baskı altında olması veya dilsiz olması gibi bir sebeple inandığını söyleyememesi o kimseyi mümin olmaktan çıkarmaz. Kalpteki imanın dil ile söylenmesi o kimsenin başkaları tarafından mümin olarak bilinmesi için gereklidir.

Kelime-i Şehadet, İslam inancının özetidir. (Hattat: Hamit Aytaç)

İman Bilgi İlişkisi

İman konusunda bilgi sahibi olmak iman etmek için yeterli olsaydı bu konuda bilgisi olan herkesin mümin olması beklenirdi. İnanç esasları konusunda bilgi sahibi olmasına rağmen iman etmeyenler de vardır. İman ile bilgiyi eşitleyerek birbirinin yerini tutacak şekilde düşünemeyiz. Çünkü iman bilgiyi aşan bir boyuta sahiptir. İmanda kabul ve teslimiyet, bilgide ise duyular aracılığıyla aklın bir sonuca varması söz konusudur. İçinde yaşadığımız evrenin ahengini duyularıyla gören ve bilgi sahibi olan insanın bu düzeni kuran bir yaratıcının varlığını kabul etmesi beklenir.

İmanın tanımını yaparken "kalp ile tasdik etmek" kısmında, bilgiyle ilgili bir ifade bulunmaktadır. Tasdik, bir şeyin gerçeğe uygun olduğunu kesin bir şekilde doğrulamak demektir. Mümin olmanın ilk ifadesi olan kelime-i şehadeti söylerken kişi bildiğine "tanıklık, şahitlik" eder. Bu yönüyle iman etmenin temelinde de bilgi vardır. Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de **"... Allah'a karşı ancak; kulları içinden âlim olanlar derin saygı duyarlar. Şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır."**⁵³ buyurarak imanın bilgiyle tamamlandığına ve kuvvetlendiğine işaret eder. **"Bil ki Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur..."**⁵⁴ ayetinde de Yüce Allah, imanın temeli olan

52 Mâide suresi, 41. ayet.

53 Fâtr suresi, 28. ayet.

54 Muhammed suresi, 19. ayet.

tevhidin bilinmesini emreder. Bu emir mümine bilgi yolunu takip ederek rabbini bilme ve tevhid bilgisine ulaşma sorumluluğu yükler.

Bunun yanında iman yalnız bilgiyle oluşmaz ve olgunlaşmaz. İman sadece bilmek olsaydı şeytanın da Allah'ı (c.c.) bildiği için mümin olması gerekirdi. İslam dini hakkında öğrenim gören ve kitap yazan birçok gayrimüslim vardır fakat Müslüman ve mümin değildir.

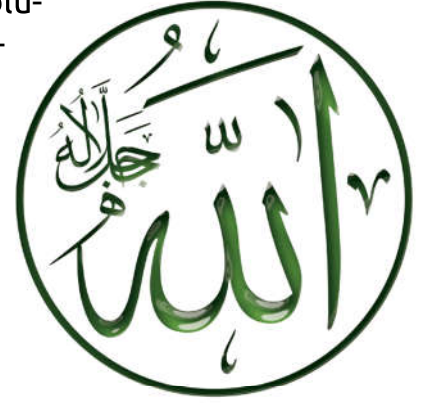
İman Amel ilişkisi

Amel, dünya ve ahirette ceza veya mükâfat konusu olan, iradeye dayanan her türlü iş ve davranış demektir.⁵⁵ Aslında tasdik ve ikrar da ameldir. Fakat amel deyince daha çok davranışlar anlaşılmaktadır.

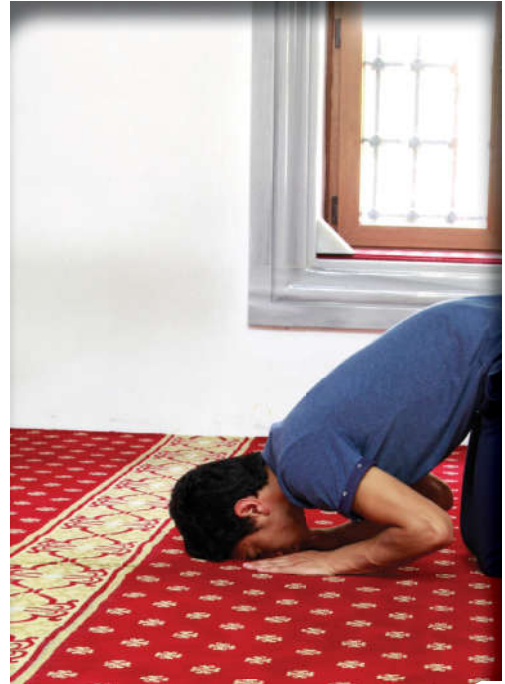
Amel, imanın olmazsa olmaz bir parçası değildir.⁵⁶ İmanın esası kalbin tasdikinden ibarettir. Çünkü ayet ve hadislerde iman dilin ikrarına değil kalbin tasdikine bağlanmıştır.⁵⁷ İmanın bütün şartlarını kalben kabul etmiş bir mümin ihmal, unutma veya başka bir sebeple dinî vazifelerini yerine getiremese bile dinden çıkmış sayılmaz. Bilerek dinî vecibelerini ihmal eden kimse günahkâr olur. Eğer amel imandan sayılıyorsa her günah işleyen kâfir kabul edilirdi.

Amel imandan bir parça olmamakla birlikte amel ile iman arasında sıkı bir ilişki vardır. Çünkü insan inandığı gibi yaşar. İman kendini fiillerde ve davranışlarda gösterir. Kanaatler değişince davranışların değişmesi bu sebeptendir. Davranışlar Allah'ın (c.c.) isteğine uygun olursa salih amel niteliği kazanır. Salih ameller, dinin farz kıldığı ibadetler başta olmak üzere bütün hayırlı işleri kapsar.

Kur'an-ı Kerim'de Yüce Allah "**İman edip salih ameller işleyenlere gelince, onlar için altından ırmaklar akan cennetler vardır. İşte bu büyük başarıdır.**"⁵⁸ buyurarak güzel davranışlarda bulunanları ödüllendireceğini müjdeliler. Hz. Peygamber de "*Üç şey öleni (mezara kadar) takip eder; ikisi geri döner, biri kalır. Ailesi, malı ve ameli onu takip eder. Ailesi ve malı geri döner, ameli kalır.*"⁵⁹ buyurarak salih amellerin önemini vurgular.

Allah (c.c.) hattı.
(Hattat: M. Arif Vural)

İman kendini davranışlarda gösterir.

55 MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 17.

56 bk. Mustafa Sinanoğlu, "İman", TDV İslam Ansiklopedisi, C 22, s. 212.

57 bk. Nahl suresi, 106. ayet; Hucurât suresi, 14. ayet; Müslim, İman, 325.

58 Burûc suresi, 11. ayet.

59 Müslim, Zühd, 5.

YORUMLAYALIM

*Ayinesi iştir kişinin, lafa bakılmaz!
Şahsın görünür rütbe-i aklı, eserinde.*

Ziya Paşa'nın yukarıdaki meşhur sözünü iman-amel ilişkisi açısından yorumlayınız.

(Şükrü Kurgan, Ziya Paşa: Hayatı, Sanatı, Eseri, s. 29.)

İmanın Taklitten Kurtarılarak Tahkike Ulaşması

İnsan hayatını, değerli ve anlamlı kılan yaptığı tercihlerdir. İnsan maddi ve manevi birçok şeye ilgi duyar. Bu ilgi beraberinde bir araştırmayı da getirmelidir. Araştırmadan ve delillere dayanmadan çevrenin yönlendirmesiyle oluşan imana taklidî iman denir. Tahkikî iman ise delillere, bilgiye, araştırma ve kavramaya dayalı imana denir. İslam âlimlerine göre taklidî iman geçerlidir. Ancak bu imanın akli ve dinî delillerle kuvvetlendirilmesi gerekir.

Taklidî iman delillere dayanmadığı için zayıftır. Taklidî imana sahip olan kişi küçük bir engel veya itirazla karşılaştığında şüpheye düşerek imanı sarsılabilir. Ayrıca taklidî iman yeterince bilgiye dayanmadığı için insanı taassuba ve bağınazlığa sürükler.

Tahkikî imana ulaşan kimse ise evreni ve yaratılışı inceler, dinin hükümleri hakkında bilgi sahibi olur. Böylece Allah (c.c.) ve diğer varlıklarla ilişkisi sağlam temeller üzerinde şekillenir. Tahkikî imanda bilgiye dayalı zihinsel faaliyet, kalpten bağlılık ve tam bir teslimiyet söz konusudur.

"... Göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde düşünürler. 'Rabbimiz! Bunu boş yere yaratmadın, seni eksikliklerden uzak tutarız. Bizi ateş azabından koru.' derler."

(Âl-i İmrân, 191. ayet.)

Yukarıdaki ayeti tahkikî iman açısından düşününüz.

3. Kur'an'dan Mesajlar: İsrâ suresi 36. Ayet ve Mülk Suresi 23. Ayet

İşittiğiniz her söze inanır mısınız? Neden?

وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا ۝٣٦

“Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığın şeyin peşine düşme. Çünkü kulak, göz ve kalp bunların hepsi ondan sorumludur.” (İsrâ suresi, 36. ayet.)

İnsan gördükleri, işittikleri ve düşündükleriyle hareket eder. Yani insanın bilgisi; gözlem, haber ve akla dayanır. İsrâ suresi 36. ayette bilgi kaynaklarının doğru kullanılması emredilir.

İnsanın bir haber ve bir olay hakkında kesin hüküm vermeden önce ciddi araştırma yapması Yüce Allah'ın emridir. Akıl ve vicdan bu şekilde hareket ettiğinde artık inanç dünyasında kuruntulara ve yanlışlıklara meydan verilmez.

İnsanın sorumluluğu en temel konulardan başlayarak hayatın her alanını kapsar. Öncelikle iman noktasında kesin bilgiye sahip olmak gerekir.⁶⁰ Zanla hareket eden insan ya yanlış bir yola sapar ya da zayıf bir imana sahip olur.⁶¹

Meal: Kur'an ayetlerinin tam karşılıkları başka dillere aktarılmadığından, ayette anlatılmak istenileni kelimesi kelimesine değil de biraz eksikliğiyle başka bir dile çevirme, yakın anlamlar verme.

Tefsir: İnsanın bilgi birikimi ve Arap diline hakimiyeti ölçüsünde Kur'an-ı Kerim metninin içerdiği manaları ortaya çıkarması, yorumlaması.

(MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 226, 356.)

Dinî konularda yüzeysel bilgilerle kuruntuya dayalı teorilerin peşine düşülmemelidir. Özellikle söz söyleme ehliyetine sahip insanlar dikkatli davranmak zorundadır. Hukuk alanında da tahmin ve şüpheyile davranılamaz. Yalancı şahitlik, kesin doğruluk anlamı taşımayan beyanlar ve hakikate aykırı hükümler bireylerin kul haklarının yenmesine sebep olur. Sosyal ilişkilerde zanla hareket etmek, gıybet, söz taşımak gibi olumsuz davranışlar meydana getirir. Bu olumsuz davranışlar maddi, manevi kayıpların yaşanmasına ve kalplerin kırılmasına sebep olur. Toplumun ahlakı, birlik beraberliği ve düzeni bozulur.

İnsan kendisine verilen beş duyunun ve aklın gerektirdiği sorumlulukları bilmelidir. Gördüğü, işittiği ne varsa hesap gününde hepsi karşısına gelecektir. Çünkü kulak, göz ve kalp, bunların hepsi sorumludur. Hz. Peygamber bir hadisinde, hesap

60 bk. Necm suresi, 23. ayet; Neml suresi, 66. ayet; Kasas suresi, 49-50. ayetler.

61 bk. Yûnus suresi, 36. ayet; Necm suresi, 23. ayet.

günü bir kulun Allah'ın (c.c.) huzuruna getirilerek; "Sana göz, kulak, mal ve evlat vermedik mi?..." şeklinde sorgulanacağını belirtir. Nimetler karşısında sorumluluklarını yerine getirmemiş o kimseye Allah (c.c.) "... Önceden sen beni ve bugünleri unuttuğun gibi bugün de ben seni unutacağım (seni azaba terk edeceğim)." ⁶² diyecektir.

قُلْ هُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٢٣﴾

"De ki: O, sizi yaratan ve size kulaklar, gözler ve kalpler verendir. Ne kadar da az şükrediyorsunuz!" (Mülk suresi, 23. ayet.)

İnsanı yaratan, bilgiyi ve bilgi vasıtalarını veren Allah'tır (c.c.). İnsanın en ayırıcı özelliği gözlem yapma ve düşünme yeteneğidir. Mülk suresi 23. ayette insanı yaratan ve sayısız nimet veren Yüce Allah'a karşı nankörlük yapılmaması istenmektedir. En büyük nankörlük duyu organlarını yaratılış amacına uygun olarak kullanmamak, Allah'ın (c.c.) ayetlerine gözlerini ve kulaklarını kapatmaktır. ⁶³ En güzel şükür ise nimeti verene, o nimetin cinsinden bir amelle teşekkür etmektir.

Kur'an, insanın sağduyusuna hitap ederek yanlış inanç ve tutumlardan kurtulmasını ister. Tarih boyunca insanlar Allah'ın (c.c.) ayetleri karşısında çeşitli tutum ve tavırlar sergilemişlerdir. İnkârcı bir tutum sergileyenler hem yaratılıştaki ayetlere gözlerini kapamışlar hem de kendilerine okunan ayetlere kulaklarını tıkamışlardır. Kur'an-ı Kerim Mekkeli müşriklerin tavırlarını "İnkârcılar dediler ki: **Bu Kur'an'a kulak vermeyin, okunurken gürültü yapın, belki bastırırsınız.**" ⁶⁴ diyerek bildirmektedir.

YAZALIM

Her nimetin kendi cinsinden bir şükürü vardır. Örneklerde olduğu gibi bir nimet tespit ederek karşısına kendi cinsinden şükürünü yazınız.

Akıl nimettir.	Şükürü düşünmektir.
Vücut nimettir.	Şükürü oruçtur.
Servet nimettir.	Şükürü infâktır.
Bilgi nimettir.	Şükürü öğretmektir.
Vatan nimettir.	Şükürü korumaktır.

62 Tirmizî, Kıyamet, 6.

63 bk. A'râf suresi, 179. ayet.

64 Fussilet suresi, 26. ayet.

Yüce Allah müminlerden **“Ey iman edenler! Allah’a ve Resulüne itaat edin ve (Kur’an’ı) dinlediğiniz hâlde ondan yüz çevirmeyin. İşitmedikleri halde, ‘işittik’ diyenler gibi de olmayın. Şüphesiz, yeryüzünde yürüyen canlıların Allah katında en kötüsü, akıllarını kullanmayan (gerçeği görmeyen) sağırlar ve dilsizlerdir.”**⁶⁵ buyurarak, inkârcı bir tutumla gözlerini ve kulaklarını ilahî mesaja kapatan insanlar gibi olmamalarını ister. Ayrıca **“Onlar yalan yere şehadet etmezler, faydasız bir şeye rastladıkları zaman yüz çevirip vakarla geçerler. Onlar, kendilerine Rablerinin ayetleri hatırlatıldığı zaman, onlara kör ve sağır kesilmezler.”**⁶⁶ buyurarak müminlere nasıl davranmaları konusunda yol gösterir.

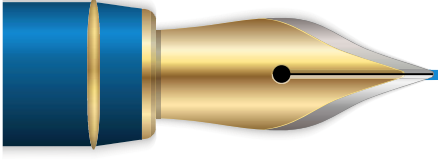
YAZALIM

Kur’an-ı Kerim mealinden Bakara suresi 177. ayetini bularak aşağıdaki boşluğa yazınız.

A large yellow rectangular area with a decorative border, intended for writing the answer to the question above. The area is empty and contains several horizontal dotted lines for writing.

65 Enfâl suresi, 20-22. ayetler.

66 Furkân suresi, 72-73. ayetler.

ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. İslam'da bilgi kaynakları nelerdir? Yazınız.

.....
 .....

2. İslam'da iman amel ilişkisini kısaca açıklayınız.

.....
 .....

3. Bilgi, iman etmek için tek başına yeterli midir? Açıklayınız.

.....
 .....

4. "Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığı şeyin peşine düşme. Çünkü kulak, göz ve kalp bunların hepsi ondan sorumludur." (İsrâ suresi, 36. ayet.) ayetini insanın doğru bilgiye ulaşma sorumluluğu bakımından açıklayınız.

.....
 .....

5. Rüya, keşf ve ilhamın herkes açısından bağlayıcı bilgi kaynağı olmamasının sebebini açıklayınız.

.....
 .....

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. İslam'a göre aşağıdakilerden hangisi bağlayıcı bilgi kaynağı değildir?

- A) Salim duyu
- B) İlham
- C) Selim akıl
- D) Mütevatir haber
- E) Peygamberden gelen haber

2. Aşağıdakilerden hangisi Kur'an'ın tavsiyelerinden olamaz?

- A) Kur'an akletmeyi ve düşünmeyi önerir.
- B) Kur'an bağınazlığı ve taassubu önerir.
- C) Kur'an bilgiyi över ve bilgili olmayı tavsiye eder.
- D) Kur'an vahye teslim olmayı önerir.
- E) Kur'an salih amel yapmayı önerir.

3. “Ey iman edenler! Eğer bir fâsik size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa kötülük ederseniz de sonra yaptığınıza pişman olursunuz.” (Hucurât suresi, 6. ayet.)

Yukarıdaki ayetin vermek istediği mesaj aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Doğru da olsa yalan da olsa hiçbir habere inanmamak gerekir.
- B) Yanlışla düşmemek için bize haber verilenlerin doğruluğunu araştırmamız gerekir.
- C) Yanlışla düşmemek için haber dinlememek gerekir.
- D) Yaptıkları kötülüklerden pişman olmak insanların özelliklerinden biridir.
- E) Kötülük yapmak için bilgili olmak gerekir.

4. Fanatiklik, bağnazlık, cehalet, ...

Yukarıdaki kavramların yanına yazılabilecek en uygun kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Selim akıl
- B) Doğru bilgi
- C) Adalet
- D) Taassup
- E) Cömertlik

5. **Aşağıdakilerden hangisi bilgi kaynaklarıyla ilgili yanlış bir yargıdır?**

- A) Doğru bilgiye selim akılla ulaşılır.
- B) Doğru bilgiye vahiyle ulaşılır.
- C) Doğru bilgiye selim akıl, doğru haber ve duyuların birlikte kullanılmasıyla ulaşılır.
- D) Doğru bilgiye duyularla ulaşılır.
- E) Doğru bilgiye rüya ile ulaşılır.

6. Mehmet: “Kelime olarak güven duygusu içinde tasdik etmek, tereddüt ve şüphe etmeden, gönül huzuruyla bağlanmak anlamına gelir. Zıddı ise inkârdır.” dedi.

Mehmet’in arkadaşlarına tanımını yaptığı kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İbadet
- B) Ahlak
- C) İman
- D) İkrar
- E) İlim

7.

Doğru bilgi kaynaklarının başında gelir.	
Yüce Allah'ın varlığı, birliği, peygamberlerin gönderiliş amaçları hakkında bilgiler verir.	
İnsanların mutlu, huzurlu ve barış içinde yaşamaları konusunda onlara çeşitli öğütlerde bulunur.	
İyi ve kötü davranışlar hakkında örnekler vererek insanları aydınlatır.	

Yukarıdaki şemada soru işaretiyle gösterilen yere aşağıdakilerden hangisi yazılmalıdır?

- A) İç güdü
- B) Salim duyu organları
- C) Selim akıl
- D) Vahiy
- E) Keşif

C. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri verilen kelimelerle doldurunuz.

(salih amel, mütevatir, fıtrat, vahiy, amel, ilham)

1. .... Allah'ın (c.c.) melek aracılığıyla peygamberlere, onların da insanlara bildirdiği, hayatın hangi ilkelere göre yaşanacağını ve nelere uyup nelerden sakınılacağını bildiren ilahî bilgiler ve bu bilginin gönderiliş tarzıdır.
2. Yalan üzere birleşmeleri aklen mümkün olmayan toplulukların aktara geldiği haberlere ..... haber denir.
3. .... dünya ve ahirette ceza veya mükâfat konusu olan, iradeye dayanan her türlü iş ve davranış demektir.
4. ....; dinin farz kıldığı ibadetler başta olmak üzere bütün hayırlı işleri kapsar.
5. .... insanların doğuştan hakikati ayırt etme ve İslam'ı kabul etme kabiliyetidir.

D. Aşağıdaki cümleler doğruysa başına (D), yanlışsa (Y) yazınız.

1. ( ) Tahkikî iman imanın en üst derecesidir.
2. ( ) Zanla hareket eden insan doğru bilgiye ulaşamaz.
3. ( ) Amel iman bütünlüğü İslam'ın önem verdiği bir husustur.
4. ( ) Bilgi ahlaki bilgiyi gizlemeyi gerekli kılar.
5. ( ) Rüya, keşif ve ilham herkesi bağlayıcı bir bilgidir.

E. Aşağıdaki soruları cevaplayarak yan sayfadaki bulmacayı çözünüz.**Yukarıdan Aşağıya**

1. Belli bir örneğe benzemeye veya benzetmeye çalışma.
2. Hakkında kesin bilgi olmayan bir şey için sanma durumu, şüphe.
3. Allah (c.c.) tarafından peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed'e (s.a.v) vahiy yolu ile bildirilerek bütün insanlığa gönderilen son din, Müslümanlık.
4. İnsanların ve hayvanların, dış dünyanın uyarılarını görme, işitme, koklama, dokunma ve tatma yetenekleri.
5. Bir şey hakkında düşünerek derin bilgi ve anlayışa ulaşmak.
6. Bir şeyi olduğu gibi ve gerçeğe uygun şekilde bilmek.
9. Allah'ın (c.c.) peygamberler aracılığıyla insanlara bildirdiği ilahî bilgi ve bu bilginin gönderiliş tarzı.

Soldan Sağa

4. Bir sonuca varmak amacıyla bilgileri incelemek, karşılaştırmak ve aradaki ilgilerden yararlanarak düşünce üretmek.
7. Kişinin kendi davranışlarının veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, mesuliyet.
8. Bir kimseye veya bir şeye aşırı düşkünlük ve tutkuyla bağlanma, körü körüne inanma.
10. Dünya ve ahirette ceza veya mükâfat konusu olan, iradeye dayanan her türlü iş ve davranış.

